

CZAKÓ DÓRA¹

A „ZENEI MEDIÁCIÓ” SZEREPE A ZENEKULTÚRA ALAPKÉPZÉSI SZAK OKTATÁSI PROGRAMJÁBAN, AZ ELTE BÖLCÉS SZKARÁN

Absztrakt

A „zenei mediáció” a kultúráközvetítés rendkívül fontos része – utóbbi az ELTE BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézet 2018-ban indult zenekultúra alapképzési szakjának egyik legfőbb célja. Jelen tanulmány első része bemutatja a képzési program oktatási struktúráját, annak megvalósítási módjait, valamint a mediáció illeszkedését a programba.

Miként érhetjük el a közönséget, hogyan „nevelhetjük” a befogadókat és fejleszthetjük zenei ízlésüket? Lehet-e egy „oktatókoncertnek” mediációs szerepe? Esetleg a koncert előtti beszélgetésnél, amikor a zenei szaknyelv használata nélkül mutatjuk be a zeneszerzőt és a mű keletkezéstörténetét?

Az írás főrésében a szerző arra keresi a választ, hogy a zenekultúra szak oktatói milyen módon készíthetik fel hallgatóikat, tanulmányaik befejezését követően, a zenei mediátor szerepére.

Kulcsszavak

Zenei művészetközvetítés, zenekultúra alapképzési szak, mediáció az oktatásban, oktatókoncertek, kreatív zenei gyakorlatok.

1. A zenei művészetközvetítés oktatása 2018-ban indult négy magyar egyetemen, zenekultúra alapképzés BA néven. A hat félévből álló képzés az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán (ELTE BTK), az Eszterházy Károly Egyetemen, a Nyíregyházi Egyetemen és a Szegedi Tudományegyetemen kezdődött meg, képzési célként az alábbi olvasható a szakról:

„A képzés célja olyan zenei szakemberek képzése, akik elméleti és gyakorlati ismereteik, a kulturális, művészeti intézményrendszerről szerzett tudásuk birtokában jó ízléssel és alkotó döntési készséggel képesek zenei művészetközvetítők - szervező, irányító, szerkesztő és lebonyolító jellegű -

¹ Czákó Dóra (czako.dora@btk.elte.hu, ORCID: 0000-0003-2454-9690) 2006-ban az ELTE BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézetben (akkori nevén: Zenei Tanszék) szerezte első diplomáját, mint ének-zene tanár és karvezető, két évvel később egyházzene- és karvezetőként diplomázott a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. PhD fokozatát az ELTE Bölcsészkarának Filozófiatudományi Doktori Iskolájában teljesítette. 2018-ig az MTA Zenetudományi Intézetben dolgozott, jelenleg a Művészetközvetítő és Zenei Intézet adjunktusa. Emellett kántor, scholavezető és színházi korrepetitor – ilyen formában igyekszik munkájában az elmélet és gyakorlat egyensúlyát megtartani.

feladataik ellátására az európai térség kulturális, művészeti intézményeiben. A képzés során a hallgatók kellő jártasságra tesznek szert a magyar zenei élet és az európai országok zenei életének megismerésében. Felkészültek tanulmányaik mesterképzésben történő folytatására.”²

Ennek alapján a szakot elvégzettek képesek lesznek bármely zenei eseményhez köthető háttérfeladatok ellátására. A célkitűzést a szak oktatóinak adott munkafeladatokhoz kellett alkalmazni annak érdekében, hogy a képzési folyamat sikeres lehessen. Ennek érdekében az alábbi foglalkozástípusokat határoztuk meg: fesztiválszervező, kulturális menedzser, kulturális munkatárs, kottatáros, kóruskarnagy, művészeti titkár, produkciós munkatárs, social media szakember, zenei referens, zenei könyvtáros (ebből specializáció is indult), zenei menedzser, zenei műsorok vezetője, zenei rendezvényszervező, zenei szerkesztő és újságíró (média), zenés színházi sűgó, zenekari titkár, ügyelő (zenei rendezvényeken). A felsorolt munkaköröket legnagyobb részben zenei diplomával rendelkezők látják el, akik zeneművész / zenetanár szakot végeztek – a zenei művészetközvetítői területhez ugyanis olyan, speciális zenei képzettség szükséges, amelyet az ELTE BTK-n biztosítunk tudunk hallgatóinknak.

Az egykori Zenei Tanszék immár 41 éve működik, s képzési profilja az alapfoktól középfokig képesítő ének-zene tanári képzés mellett 2018-tól a zenekultúra szakkal gazdagodott – így a tanszék neve is megváltozott: intézeti alakulásakor a Művészetközvetítői és Zenei Intézet megnevezést kapta.³

1.1. A zenekultúra alapképzési szak 6 félévének tanegységlistája jelenleg a következő általános bölcsészeti és zenei tárgyakból áll:

Filozófiatörténet; Digitális bölcsész kompetenciák; Zeneelmélet-szolfézs 1-4 / Zenetörténet 1-6; Vokális-hangszeres ismeretek 1-2 / Vokális-hangszeres beszámoló 1-2 / Zenei interpretációs gyakorlat 1-2; Népzene; Vezénylési gyakorlat 1-2 / Előadói gyakorlat 1-2; Záróvizsga-felkészítés 1-2 / Szakdolgozat / Záróvizsga.

² Magyarország Kormánya. A felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések, valamint hitéleti képzések képzési és kimeneti követelményei. <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/4/4b/4bf/4bf9f81a4c9fce6f09222294d1f6e2aedb010ad4.pdf> 854. o. (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

³ Bodnár Gábor: Az ének-zene tanárok képzése mellett megjelenő, a tanárok munkáját is segítő új képzési forma: a zenei művészetközvetítés. In.: *Kodály Zoltán zenepedagógiai örökségének időszerűsége a 21. század globalizálódó világában*, Psalmus Humanus Művészetpedagógiai Egyesület, Budapest, 2021, 21-30. https://tehetseggondozaskodaly-psalmus.hu/kecskemeti-pelda/07/kodalyi_zenepedagogia.html (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

Azonban a zenei szaktudás mellett a művészetközvetítéshez szükséges egyéb (kommunikációs, szervezési, ügyviteli, részben informatikai) ismeretek is fontosak, amelyek a zenei felsőoktatási tantervekben együttes formában nem szerepelnek. A művészetközvetítői részterületek összeállítása és oktatása így kihívást jelentett a zenész oktatóknak, ezért a hatféléves tantervet végül külső segítség bevonásával sikerült kialakítani. A művészetközvetítéshez kapcsolódó tantárgyak az Általános művészetközvetítői ismeretek (1-2) és Rendezvényszervezési ismeretek (1-4) neveket kapták – kurzusaik azonban a kezdetektől zenespecifikusak, mindemellett az összművészeti nevelés témáira is fókuszálnak.

A művészetközvetítő tantárgyak elosztása: Általános művészetközvetítői ismeretek: 1-2. félév, heti 2 óra. Rendezvényszervezési ismeretek 1-2: heti 4 óra (2 elméleti és 2 gyakorlati). Rendezvényszervezési ismeretek 3-4: heti 7 óra, a két félév során 196.

Négy vendégoktatónk közül a művészetközvetítő tárgyak tematikájának alapjait Czvikli Nórával, a MÁV Szimfonikus Zenekar nemzetközi kapcsolatokért felelős munkatársával és Meczner Vera művészeti menedzserrel alakítottuk ki, mellettük már második éve segít minket, Miklós Noémi és Toadere Dalma, akik a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen oktatnak zenei menedzsmentet és zenei mediációt.

A tantervek kialakításakor az általunk „feltérképezett”, egyben célként megjelölt álláslehetőségek is segítséget adtak ahhoz, hogy hallgatóink sikeres művészetközvetítőkké váljanak. E lehetőségek mindegyike valamely intézményhez köthető, vagyis azok működési ismeretein túl menedzsment, jogi és mediációs órákat is be kellett iktatnunk a programba – mindezt a zenekultúra perspektívájából szemléltetve.⁴

Eszerint hét nagy, a zenei művészetközvetítés szempontjából alapvető területet tudunk meghatározni:

1. Intézményi struktúra, finanszírozás, pályázatírás, fundraising
2. Koncertszervezés, turnészervezés
3. Kulturális és művészmenedzsment, projektmenedzsment, kulturális turizmus

⁴ Czakó Dóra: A zenei művészetközvetítés oktatása: új oktatási platform. In: K., Nagy Emese et al.(szerk.): *„Értékkeremtés – Kihívások a Pedagógiában, Gyógypedagógiában és a Tanárképzésben”*: Tanulmánykötet a XIII. Országos Tanítási Konferenciáról Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2022, 461-471., 466. o. <https://pedagoguskepzes.unimiskolc.hu/files/19466/Tanitasi%202022%20kötet.pdf> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

4. Kommunikáció a zenei művészetközvetítésben (PR, marketing, social media, sajtó, protokoll, értékesítés, közönség szervezés)

5. A zenei rendezvények típusai és magyarországi helyszínei, a szimfonikus zenekari és zenés színházi működés

6. Zenei edukáció és mediáció

7. A művészetközvetítéshez tartozó jogi ismeretek (szerzői jog, előadóművészi jog, kottajog)

1.2. A művészetközvetítés része a mediáció és az edukáció. A mediáció egyben nevelési tevékenység is – míg az edukációt általában csak gyermekekre vonatkoztatjuk, addig a mediáció szélesebb kört érint. A zenei mediátor („zeneközvetítő”) hidat képez a zene és az emberek között: a zene nyelvét, a zenei szemiotikát mutatja be a közönségnek, segít nekik a művek jobb megértésében egy adott koncert alkalmával, bemutatja a formai elemeket, szakkifejezéseket, stilisztikai ismereteket ad, valódi kapcsolatot teremt a zenei nyelv és a közönség között.

De lehet-e egy „információs koncert” mediáció, ha csak a zenemű keletkezésének történetéről szól? És ha bevezető beszélgetést tartanánk az előadás előtt, amely bemutatná a zeneszerzőt és kapcsolatát az alkotással, anélkül, hogy (például) zenei formai elemeket tanítanánk?

A másik kérdés, hogy a zenekultúra képzés milyen mértékben tud megbirkózni a feladattal, és biztosíthatja-e, hogy hallgatói a betölthessék a „zeneközvetítő” szerepét?

A képzési program említett céljai és fentebb felsorolt munkakörök valamelyest eltérnek a mediációs szakember feladataitól. Ám lehetséges, hogy néhány hallgatónk mégis képes lenne betölteni a szerepet.

Ezért kiemelten fontosnak tartjuk, hogy kiváló szakértők tartsanak elméleti előadásokat a mediációról kurzusainkon. Így mutathatjuk be a területet hallgatóinknak, s ezzel olyan lehetőségeket kínálunk nekik, amely révén a kurzusok elvégzésével akár teljes értékű mediátori szerepet vállalhatnak.

2. Eddigi zenei mediátor előadóink:

2.1. Gállné Gróh Ilona, Forrai Katalintól, Kodály Zoltán tanítványától, a világszerte ismert zenepedagógustól kapott segítséget az óvónők képzéséhez és az óvodás gyerekek zenei neveléséhez.⁵ A Ringató foglalkozások alapítója, amely a kisgyermekkor zenei nevelést tűzte ki célul, 0-3 éves kor között. A

⁵ Ringató. Bemutakozás – Családoknak – Gróh Ilona. <https://www.ringato.hu/bemutakozas-csaladoknak> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

Magyar Örökség-díjassá módszer mára átlépte az ország határait, és számos külföldön élő magyar közösség részesévé vált. Jelenleg 141 foglalkozásvezető 344 településen, 386 helyszínen tart hétről hétre rendszeres Ringató foglalkozásokat.⁶ A félórás alkalmakon a vezetők elsősorban a szülőknek tanítják meg a zenei példákat, amelyet utána otthon is képesek lesznek gyermekeikkel gyakorolni. Az élményanyag Kodály koncepciójából merítkezik: a magyar népzeneire épül, kiegészítve más népek dalaival. A zenei hatást egyszerűségeen keresztül éri el a módszer, hiszen csupán az énekhangra és a csoportvezető hangszerére összpontosul a gyermekek figyelme, egyéb eszköz használata nélkül. A foglalkozások nagyrészt délelőttönként valósulnak meg, általában közösségi házakban, illetve plébániákon. Számos kiadvány is segíti a szülőket, eddig 21 kötet jelent meg, amely három nagy sorozatra bontható. A foglalkozásokból merített zenei példákat tartalmazó, *Ringató* névre hallgató, képpel, szöveggel és kottákkal illusztrált kiadványsorozatból több kötet jelent meg.⁷ A *Ringató-lapozó* kiadvány vastaglapú könyvek sorozata.⁸ Gáll Viktória Emese *Ringató-mesék* és *Borsi-mesék* sorozatát átszővi a hangszerek és magyar népdalok megismertetése, mindez CD melléklettel.

A mediáció itt nem figyelhető meg konkrét formában, mivel az elsődleges cél nem a kisgyermek és a zene közötti kapcsolat megteremtése, hanem a szülők oktatása.

Ugyanakkor, a magyar népzenei repertoár révén, egyes stiláris elemek átadhatók a szülőknek, ami a gyakorlatban otthon is megvalósulhat, valamint az ölbéli játékok és a mondókák is betölthetik a mediáció szerepét. A foglalkozások mellett meg kell említeni a „Ringató” koncerteket, amelyek szintén közvetítő szerepet játszhatnak.

2.2. Solymosi-Tari Emőke,⁹ a Liszt Ferenc Zeneakadémia tanára, az MMA Művészetelméleti tagozatának vezetője, kutatásai mellett két koncertsorozat mediátoraként is aktív (*Pastorale* és *Felfedezőúton*).

⁶ *Ringató*. <https://www.ringato.hu/> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

⁷ Példák: *Ringató – Piros könyv: Hetvenhét magyar népdal*, *Ringató – Hatvan magyar népdal*, *Ringató – Sárkányparipán vágtattam*, *Ringató – Szunnyadj, kisbaba*. <https://www.ringato.hu/webshop> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

⁸ Példák: *Én elmentem a vásárba*, *Cifra palota*, *Megfogtam egy szúnyogot*, *A part alatt*, *Hej, Dunáról fúj a szél*, *Kis kece lányom*, *Este van már, nyolc óra*, *Hull a szilva*. <https://www.ringato.hu/webshop> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

⁹ Solymosi-Tari Emőke neves Lajtha-kutató, főbb publikációi e témában az alábbiak: *Két világ közt - beszélgetések Lajtha Lászlóról*. Hagyományok Háza, Budapest, 2010. “...nem akartam Bartókos lenni... – Lajtha László Bartók-képe. In: Fehér, Anikó – Windhager, Ákos (szerk.): *Divertimento concertante – Tanulmányok Bartók Béláról és Járdányi Pálról*.

A Záborszky Kálmán által kezdeményezett *Pastorale*-koncertsorozat 1997 óta létezik. A sorozat a kezdetektől összművészeti volt: az élő zene mellett mindig képviselte magát a film, a tánc, az ismeretterjesztés, a vetített képekkel történő illusztráció, a művészekkel, meghívott szakemberekkel folytatott élő beszélgetés. A *Pastorale* így valóságos sikersorozat lett.¹⁰ Ugyancsak a Szent István Filharmonikusok sorozata a *Felfedezőúton* program, amely évente 36, szintén összművészeti előadást foglal magába: az 5-10 éves korúak és a 10-18 év közöttiek 18-18 előadáson vehetnek részt. A szervezők évente 11 ezernél több diákot látnak vendégül, s megteremtik nekik a lehetőséget, hogy akkor is találkozassanak az énekes és hangszeres zene különböző műfajaival – akár balettel, néptáncsal, historikus tánccal, modern tánccal, filmmel, továbbá vetített formában festményekkel, szobrokkal, híres épületekkel –, ha a szüleik nem tudják ezt nekik megadni.¹¹

2.3. A nemrégiben elhunyt Lukácsházi Győző a magyarországi zenei ismeretterjesztés egyik legelismertebb képviselője volt. A Bartók Rádió szerkesztő-műsorvezetője és a Szegedi Szimfonikus Zenekar igazgatói pozíciói mellett folyamatosan a gyermekek zenei nevelésére tette a hangsúlyt, 1998-2022 között töretlen lelkesedéssel szervezte a gyermekkoncerteket, amelyeknek műsorvezetői feladatkörét is mindig Ő látta el.

BonBon Matiné névre hallgató előadás-sorozata évente 30 ezer gyermeknek nyújtott lehetőséget a klasszikus és kortárs zene megismerésére – független intézményként munkatársai ma is évente 120-130 előadást tartanak.¹²

2.4. 2022 szeptemberétől a Magyar Állami Operaház rendszeres szakmai gyakorlatot hirdetett az ELTE BTK zenekultúra szakos hallgatói számára, amelynek keretében többen is betekintést nyerhettek az intézmény oktatási programjaiba. Ezek közül számos irányul a művészetközvetítésre és művészeti mediációra: az ifjúsági koncertek, gyermekprogramok, ismeretterjesztő előadások mellett az épületben működő egyéb műhelyeket és galériákat is bemutatják, nagy hangsúlyt fektetve a különböző művészeti területek megismertetésére. Az Opera ifjúsági programjairól egy alkalommal Bernáth Éva operaénekesnő tartott előadást, aki, szólista szerepe mellett több, operával

Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest, 2017, 23-37. o.

¹⁰ Bővebben: *Szent István Filharmonikusok*. <https://sztif.hu/berlet/pastorale-eloadassorozat/> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

¹¹ Bővebben: *Szent István Filharmonikusok*. *Felfedezőúton*: <https://sztif.hu/koncert/felfedezouton/> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

¹² *BonBonMatiné*. <https://www.bonbonmatine.hu/index.php/rolunk.html> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

kapcsolatos műsor házigazdája: ezek közül egyik az „*Erre varrj gombot*” megnevezésű sorozata, amely betekintést nyújt a varrodai műhelyek (kalap-, paróka- és cipőkészítő műhely) munkájába.

2.5. Toadere Dalma, a Babeş-Bolyai Egyetem adjunktusa, karmester, az Erasmus + program segítségével többször látogatott Budapestre. Vendégünk már számos tanulmányt publikált a zenei mediáció témájában, így e témájú előadásain kívül gyakorlati szakemberként saját hangversenyeiről is beszámolt hallgatóinknak – közöttük egy speciális gyermekkoncert előkészítéséről, amelyet a közeljövőben velük együtt valósíthat meg.

Elméleti jellegű kurzusain Toadere Dalma a közönséggel kapcsolatos problémák, befogadásmódjuk fejlesztése, a mediáció fogalma és formái mellett új koncertformák lehetőségét is bemutatta.

3. A fent leírtak ellenére sem egyértelmű, hogy hallgatóink milyen mértékben tudják majd betölteni a „zeneközvetítői” szerepet. Többen jelentkeznek hozzánk szakirányú pedagógus diplomával, s akadnak olyanok, akik a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem hallgatói, de szeretnék az általunk tanított ismereteket is elsajátítani.

Valószínűnek tartjuk, hogy akik közülük zenetanárként érkeznek hozzánk, a nálunk megszerzett ismeretanyag birtokában már megfelelhetnek a mediátori követelményeknek. De lehetőséget biztosítunk azoknak is, akik nem (vagy nem teljes mértékben) végezték el a pedagógiai tárgyakat. Mivel hallgatóink a képzésen nem szereznek pedagógiai, szociológiai vagy pszichológiai ismereteket, egyéb megoldások állnak rendelkezésükre, amelyet e téren teljesíthetnek:

3.1. A mediátor szakma iránt komolyan érdeklődőknek felajánljuk, hogy szabad kreditjeiket az ELTE Tanárképző Központ által koordinált pedagógiai tantárgyakra fordítsák: ott komplex ismereteket szerezzenek, majd sikeres mediátorokká váljanak. Ezenkívül más kurzusokat is látogathatnak az egyetem valamennyi karán, hasonló témakörökben. („Anyakarunk”, a Bölcsészettudományi Kar kínálata nagyon gazdag, így hallgathatnak előadásokat a média és kommunikáció, a színház és film, az esztétika, a klasszikus és neolatin szövegek, a skandináv vagy akár a kelet-ázsiai nyelvek területén.)

A szakmai gyakorlatok helyszínei közül több olyan intézménnyel állunk kapcsolatban, ahol hallgatóink betekintést nyerhetnek a zenei mediátor szakmába. Példaként említhető a Filharmónia Magyarország, ahol nyári

koncertsorozatok szervezésében vehetnek részt, de szoros kapcsolatban állunk többek között a Magyar Állami Operaházzal, a Magyar Zene Házával, a Magyar Kórusok, Zenekarok és Népi Zenekarok Szövetségével (KÓTA) és a Budapesti Bábszínházzal. Kapcsolatot építettünk az Editio Musica Budapesttel (korábban: Zeneműkiadó) is, ahol a hallgatók, a kottakiadás világán keresztül, a zenei mediáció speciális ágával ismerkedhetnek meg.

3.2. Fekete Anikó kolléganőnk kreatív zenei gyakorlatokkal foglalkozik kurzusain. Módszere a mediáció kiegészítő eleme lehet, mivel e gyakorlatok célja nemcsak a készségfejlesztés, hanem a zenei kifejezésmódok megismerése is, ami a közönséget aktív résztvevővé teszi – mindez a koncertpedagógiával együtt is alkalmazható. Egyik korábbi hallgatónk egy kis falu közösségi házában dolgozik: rendkívül pozitív visszajelzést adott arról, hogyan tudja a kreatív gyakorlatokat helyi szinten alkalmazni a mediáció érdekében. Fekete Anikó legújabb könyvében, a *Kombinált kreatív zenei gyakorlatok* címűben foglalta össze ilyen irányú tapasztalatait.¹³

Másik kollégánk, Horváth Ágnes szintén a zenei mediáció kutatója: kreatív improvizációs gyakorlatait elsősorban a zeneelmélet és a szolfézs területén alkalmazza.

Tanulás – improvizáció – műalkotás: Kreatív megközelítésű oktatás az ELTE-n című tanulmányában új oktatási stratégiákat vizsgál – saját, a hallgatói kreativitáson és ennek oktató irányításán alapuló módszerét alkalmazza, amely akár saját „zeneművek” vagy gyakorlatok komponálásában is testet ölthet.¹⁴

Összefoglalva: nehéz meghúzni a határt, hogy mi tartozhat a mediáció fogalmába a különböző módszerek, oktatási programok, gyermekkoncertek közül, bár talán nem is feltétlenül szükséges. De ha átadjuk az igényes zenei kultúrát, együtt éljük meg annak befogadását a közönséggel – legyen az nagy koncertteremben vagy kis csoportos gyermekprogramon –, akkor elértük célunkat.

¹³ Fekete Anikó. *Kombinált kreatív zenei gyakorlatok*. Aktivitás Alapítvány, Budapest, 2021.

¹⁴ Horváth Ágnes. Tanulás – improvizáció – alkotás: Kreatív zenei műhely és innovatív szemléletű zeneelmélet-oktatás az ELTE-n. *Parlando* 2021/3
http://www.parlando.hu/2021/2021-3/Horvath_Agnes.pdf (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

Irodalom

Bodnár Gábor: Az ének-zene tanárok képzése mellett megjelenő, a tanárok munkáját is segítő képzési forma: a zenei művészetközvetítés. In: K. Udvari, Katalin (szerk.): *Kodály Zoltán zenepedagógiai örökségének időszerűsége a 21. század globalizálódó világában*, Psalmus Humanus Művészetpedagógiai Egyesület, Budapest, 2021, 21-30. o.

https://tehetseggondozaskodaly-psalmus.hu/kecskemeti-pelda/07/kodalyi_zenepedagogia.html (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

Czakó Dóra: A zenei művészetközvetítés oktatása: új oktatási platform. In: K., Nagy Emese et al. (szerk.): *Értékkeremtés – Kihívások a Pedagógiában, Gyógypedagógiában és a Tanárképzésben*. Tanulmánykötet a XIII. Országos Taní-tani Konferenciáról. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2022, 461-471. o.

<https://pedagoguskepzes.unimiskolc.hu/files/19466/Tanítani%202022%20kötet.pdf> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

Fekete Anikó: *Kombinált kreatív zenei gyakorlatok*. Aktivitás Alapítvány, Budapest, 2021.

Horváth Ágnes: Tanulás – improvizáció – alkotás: Kreatív zenei műhely és innovatív szemléletű zeneelmélet-oktatás az ELTE-n. *Parlando* 2021/3.

http://www.parlando.hu/2021/2021-3/Horvath_Agnes.pdf (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

Források

BonBonMatiné. <https://www.bonbonmatine.hu/index.php/rolunk.html> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

Magyarország Kormánya. A felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések, valamint hitéleti képzések képzési és kimeneti követelményei.

<https://cdn.kormany.hu/uploads/document/4/4b/4bf/4bf9f81a4c9fce6f09222294d1f6e2aedb010ad4.pdf> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

Ringató. <https://www.ringato.hu/Webshop>: <https://www.ringato.hu/webshop> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)

Solymosi-Tari Emőke: *Két világ közt – beszélgetések Lajtha Lászlóról*. Hagyományok Háza, Budapest, 2010.

Solymosi-Tari Emőke: "...nem akartam Bartókos lenni... – Lajtha László Bartók-képe." In: Fehér, Anikó – Windhager, Ákos (eds.): *Divertimento concertante – Tanulmányok Bartók Béláról és Járdányi Pálról*. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest, 2017, pp. 23-37.

Szent István Filharmonikusok. <https://sztif.hu/> Pastorale: <https://sztif.hu/berlet/pastorale-eloadassorozat/> Felfedezőúton: <https://sztif.hu/koncert/felfedezouton/> (letöltés időpontja: 2025.11.14.)